

ข้อเสนอสำหรับประเทศไทย เพื่อให้พ้นภัยวิกฤติการณ์อาหาร

วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ
มูลนิธิชีววิถี(BIOTHAI)

1. วิกฤติการณ์เรื่องอาหารคืออะไร

1.1 อาหารจะไม่ใช้สินค้าราคาถูกอีกต่อไป ราคาอาหารจะผูกติดกับราคาน้ำมันมากขึ้นด้วย เหตุผลการเปลี่ยนแปลงเรื่องพื้นที่ผลิตพืชอาหารเป็นพืชพลังงาน และการนำผลผลิตอาหารมาแปลงเป็นพลังงาน

1.2 วิกฤติอาหารเกิดขึ้นเร็วกว่าที่คิดเพราะภัยพิบัติที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงเรื่องภูมิอากาศที่เกิดขึ้นในช่วงปีที่ผ่านมา

1.3 กลไกการค้าที่ไม่เป็นธรรม การเก็งกำไร รวมถึงการผูกขาดอาหาร ทำให้ประเด็นเรื่องอาหารเป็นประเด็นที่ซับซ้อนมากกว่าการผลิตอาหารไม่เพียงพอ

2. วิกฤติราคาอาหารเป็นโอกาสของชาวนาหรือไม่ คำตอบคือ ทั้งใช่และไม่ใช่

2.1 หากชาวนาทำนาโดยพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกมาก เช่น ปุ๋ยเคมี น้ำมัน และสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาก ต้นทุนการผลิตจะผูกติดกับราคาน้ำมันเพราะปัจจัยการผลิตที่กล่าวมาแล้วเกือบทั้งหมดเป็นผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับเชื้อเพลิงฟอสซิลทั้งสิ้น ดังที่ทราบกันโดยทั่วไปแล้วว่าราคาปุ๋ยเคมี และสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าในช่วงหนึ่งปีที่ผ่านมา เพิ่มขึ้นในอัตราที่มากกว่าการเพิ่มราคาน้ำมันเสียอีก

2.2 ต้องตระหนักว่าราคาข้าวที่สูงมากในปีนี้อาจจะลดลงอย่างฮวบฮาบได้เมื่อข้าวนาปีทยอยออกสู่ตลาด และการส่งออกของอินเดีย รวมทั้งเวียดนาม กลับเข้ามาสู่สภาวะปกติ ดังนั้นชาวนาที่ลงทุนในเรื่องการทำนาไปมาก จะได้ประโยชน์น้อยมากจนกระทั่งขาดทุนหากราคาข้าวลดลงเหลือ 7,000-8,000 บาท/ไร่ เพราะต้นทุนราคาปุ๋ย สารเคมี และน้ำมันเชื้อเพลิงไม่ได้ลดลงตามไปด้วย

2.3 การทำนาอย่างต่อเนื่องโดยไม่ได้พักดินและตัดวงจรศัตรูพืช การใช้ปุ๋ยเคมีในอัตราสูง และการใช้สารเคมีฆ่าแมลงที่ทำลายแมลงที่มีประโยชน์จะทำให้เกิดโรคและแมลง ระบาดซ้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการระบาดของเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลอย่างรุนแรง ซึ่งจะทำให้ชาวนาจำนวนมากด้วยประสบปัญหาล้มละลาย ฆ่าตัวตาย เหมือนที่เกิดขึ้นที่จังหวัดอยุธยาเมื่อเร็ว ๆ นี้

2.4 เพลี้ยกระโดดระบาดในอดีตที่ผ่านมา (2533-2534) นั้นเกิดขึ้นกว้างขวางถึงครึ่งหนึ่งของพื้นที่ทำนาทั้งหมด และทำให้การส่งออกข้าวของประเทศไทยลดลงถึง 50% (จากตัวเลขการส่งออก 4 ล้านตัน เหลือเพียง 2 ล้านตันเท่านั้น) หากโรคระบาดเกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่งชาวนาจะแย่หนักกว่าเดิม

3. วิกฤติการณ์การแย่งชิงที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตร

3.1 ราคาอาหารที่สูงขึ้นจะกลายเป็นภัยคุกคามต่อเกษตรกรรายย่อยและต่อเกษตรกรและชาวนาไร้ที่ดินซึ่งมีจำนวนมากในประเทศไทย สัดส่วนของชาวนาที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองมีสูงถึง 40 เปอร์เซ็นต์ของชาวนาทั้งหมด ในขณะที่ในพื้นที่ภาคกลางสัดส่วนชาวนาไร้ที่ดินสูงถึง 70-90 เปอร์เซ็นต์

3.2 เมื่อราคาข้าวและอาหารสูงขึ้นจะทำให้เจ้าของที่ดินเพิ่มราคาเช่าสูงขึ้น ดังที่ขณะนี้ค่าเช่านาได้เพิ่มขึ้นเฉลี่ยเป็น 2 เท่าแล้ว โดยในบางพื้นที่ ราคาเช่านาถูกโง่งสูงถึง 2,000 บาท/ไร่รอบการผลิต แต่ที่จะกระทบมากที่สุดคือเจ้าของที่ดินมาทำการเกษตรเสียเองเพราะได้ค่าตอบแทนสูงกว่าการให้เช่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันการทำนาทำได้ง่ายขึ้นมากเพราะชาวนาขณะนี้ เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคกลาง มีชาวนาตามแบบในอดีตแต่เป็น "ผู้จัดการนา" กล่าวคือ ทำนาโดยการจ้างให้ผู้อื่นไถนา หว่านข้าว ฉีดสารเคมี และเก็บเกี่ยวแทน

3.3 แนวโน้มที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือกลุ่มทุนขนาดใหญ่ทั้งที่อยู่ในสาขาเกษตรอยู่แล้ว และสาขาอื่นหันมากว้านซื้อที่ดินเพื่อปลูกข้าวและปลูกพืชพลังงานเสียเอง ปรากฏการณ์นี้จะสร้างแรง

กดดันในการใช้ที่ดินเพิ่มขึ้นไปอีก เกษตรกรที่ต้องเช่าที่ดินจะไม่สามารถแข่งขันในการเสนอราคาเช่ากับกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ราคาที่ดินที่สูงขึ้นยิ่งจะทำให้เกษตรกรจำนวนมากต้องขายที่ดิน สัดส่วนเกษตรกรไร้ที่ดินจะเพิ่มขึ้นไปอีก ปรากฏการณ์นี้จะเป็นปรากฏการณ์เดียวกันที่เคยเกิดขึ้นกับเกษตรกรชาวประมง และชุมชนท้องถิ่นที่ถูกเบียดขับออกไปโดยอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และการพัฒนาอุตสาหกรรม ในหลายพื้นที่ของประเทศ

3.4 การแย่งชิงน้ำทั้งในพื้นที่ชลประทานและในเขตพื้นที่ต้นน้ำจะเกิดขึ้น หากไม่มีการบริหารและจัดการที่ดี โดยมีแนวโน้มว่าการใช้น้ำจะถูกกลุ่มทุนหรือผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองมากกว่านำทรัพยากรน้ำไปใช้ประโยชน์แทนที่จะเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรรายย่อย และการลงทุนด้านการชลประทานที่ไม่มีการปฏิรูปที่ดินรองรับจะเป็นผลประโยชน์ให้กับกลุ่มทุนและสร้างความเหลื่อมล้ำให้มากยิ่งขึ้นไปอีก

4. พันธุ์พืชลูกผสม ไม่ใช่ทางออก

ในขณะที่เกิดวิกฤติอาหารในครั้งนี้ บริษัทเจริญโภคภัณฑ์ และสถาบันวิจัยข้าวนานาชาติ (IRRI) เสนอให้ประเทศที่ผลิตข้าว เปลี่ยนเทคโนโลยีในการปลูกข้าวมาเป็นการใช้พันธุ์ข้าวลูกผสม โดยสร้างความร่วมมือระหว่างอิรักกับบริษัทเมล็ดพันธุ์เอกชนหลายบริษัท

4.1 สถาบันวิจัยข้าวนานาชาติตั้งขึ้นตั้งแต่ปี 2503 ที่ประเทศฟิลิปปินส์ จนบัดนี้ประเทศฟิลิปปินส์ยังไม่สามารถพึ่งพาตนเองในเรื่องข้าวได้ การหวังว่าการหันมาใช้พันธุ์ข้าวของอิรักแล้วทำให้เกิดความมั่นคงทางอาหารเป็นแค่เรื่องเดียวกัน เพราะอย่าว่าแต่ใช้พันธุ์ข้าวของอิรักเลย แม้แต่การตั้งสถาบันวิจัยข้าวในฟิลิปปินส์แต่ๆยังไม่สามารถทำให้เกิดความมั่นคงทางอาหารได้ จนบัดนี้ฟิลิปปินส์ยังต้องนำเข้าข้าวถึงปีละ 2 ล้านตัน

4.2 ในอดีตที่ผ่านมา การใช้พันธุ์ข้าวของอิรักทำให้เกษตรกรต้องใช้ปุ๋ย และสารเคมีการเกษตร แม้ผลผลิตจะเพิ่มขึ้นแต่ก็ต้องแลกกับต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้น และต้องแลกกับการสูญเสียแหล่งอาหารอื่นๆไป เช่น ผัก ปลา หรือการเลี้ยงสัตว์ในไร่นา เพราะเป็นการผลิตเชิงเดี่ยว จากการศึกษาซึ่งได้รับการสนับสนุนโดยกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยผู้เขียนและสุรียนต์ ธัญกิจจานุกิจ เรื่อง “จากปฏิวัติเขียวสู่พันธุ์วิศวกรรม ประโยชน์และผลกระทบต่อประเทศไทย” พบว่า การทำการเกษตรแบบผสมผสานโดยใช้พันธุ์ข้าวดั้งเดิมให้ผลผลิตมากกว่า ได้อาหารตอบสนองต่อครอบครัวมากกว่า ส่วนทรัพยากรอาหารมีความมั่นคงและยั่งยืนกว่า ในขณะที่ต้นทุนการผลิตต่ำกว่า

4.3 การใช้พันธุ์ข้าวลูกผสม มีใช้เทคโนโลยีที่ริเริ่มโดยสถาบันวิจัยข้าวนานาชาติแต่ประการใด แต่เป็นผลงานของนักการเกษตรจีน “หยวน หลง ปิง” โดยใช้พันธุ์ข้าวที่เกษตรกรผู้เป็นหมัน ขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์มีความยุ่งยากมากกว่าพันธุ์ข้าวทั่วไป โดยหัวใจสำคัญของการผลิตเมล็ดพันธุ์ลูกผสมอยู่ที่การมีพันธุ์พ่อแม่ซึ่งเมื่อผสมพันธุ์กันแล้วจะได้ลูกเอฟ-1 เพื่อผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์ออกจำหน่ายแก่เกษตรกร โดยในทางทฤษฎีแล้วพันธุ์พืชลูกผสมจะสามารถยกระดับผลผลิตให้เพิ่มขึ้นประมาณ 20% (แต่ต้องอาศัยองค์ประกอบอย่างอื่นด้วย เช่น สภาพของดินที่เหมาะสม การจัดการเรื่องน้ำ และการใช้ปุ๋ยเคมีในปริมาณที่เพียงพอ)

4.5 เมล็ดพันธุ์ข้าวโพดลูกผสมมีราคาแพงเพราะ หนึ่ง-ขั้นตอนการผลิตเมล็ดพันธุ์ยุ่งยาก สอง-พันธุ์พ่อแม่ที่ใช้ในการผลิตเมล็ดพันธุ์ลูกผสมเป็นความลับทางการค้าและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา สาม-เกษตรกรต้องซื้อเมล็ดพันธุ์ใหม่ทุกรอบของการผลิตเนื่องจากพันธุ์พืชลูกผสมไม่สามารถเก็บรักษาพันธุ์ไปปลูกต่อได้

4.6 พันธุ์พืชลูกผสมจึงเป็นที่ต้องการของอุตสาหกรรมเมล็ดพันธุ์เช่นเดียวกับพันธุ์พืชจีเอ็มโอ เนื่องจากทำให้เกษตรกรต้องพึ่งพาเมล็ดพันธุ์ หรืออีกในแง่หนึ่งคือบริษัทสามารถผูกขาดเมล็ดพันธุ์ได้โดยสะดวก ราคาเมล็ดพันธุ์ลูกผสมจะมีราคาแพงกว่าพันธุ์พืชทั่วไปประมาณ 1,000 เปอร์เซ็นต์ ดังนั้นถ้าหากสามารถผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้พันธุ์ข้าวซึ่งเป็นพันธุ์ผสมเปิด (Open pollinated seed) ที่เกษตรกรสามารถเก็บรักษาเมล็ดพันธุ์ได้มาเป็นข้าวลูกผสม (Hybrid seed) จะทำให้บริษัทเอกชนมีโอกาสทางการตลาดเมล็ดพันธุ์ที่มีมูลค่าสูงถึง 150,000 ล้านบาท (คิดจากความต้องการเมล็ดพันธุ์ข้าว 1 ล้านตัน และราคาเมล็ดพันธุ์ลูกผสม 150 บาท/กิโลกรัม)

4.7 ตัวอย่างที่เกิดขึ้นแล้วในประเทศไทย คือกรณีการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด ซึ่งเมื่อสองทศวรรษที่แล้วเมล็ดพันธุ์ข้าวโพด 90% เป็นเมล็ดพันธุ์ผสมเปิดซึ่งเป็นผลงานการวิจัยเพื่อสาธารณประโยชน์(public research) แต่หลังการส่งเสริมการเปลี่ยนพันธุ์ข้าวโพดเป็นข้าวโพดลูกผสมตลาดเมล็ดพันธุ์ข้าวโพดเป็นของบรรษัทข้ามชาติทั้งหมด โดยประมาณ 80% อยู่ในมือของเจนีวาโภคภัณฑ์และมอนซานโต้

4.8 การส่งเสริมให้มีการใช้เมล็ดพันธุ์ลูกผสม หรือการเปลี่ยนแปลงนโยบายของกรมการข้าว ซึ่งแต่เดิมไม่มีนโยบายในการส่งเสริมพันธุ์ข้าวลูกผสม คือการส่งเสริมบริษัทเอกชนและบรรษัทข้ามชาติให้เข้ามาผูกขาดพันธุ์ข้าวในท้ายที่สุดนั่นเอง เพราะหน่วยงานของรัฐไม่มีศักยภาพพอที่จะทำหน้าที่เป็นแหล่งผลิตเมล็ดพันธุ์(seed supply) ตัวอย่างเช่น หน่วยงานของรัฐสามารถผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวได้เพียงปีละ 60,000-70,000 ตัน/ปีเท่านั้น

การผลิตอาหารของประเทศโดยให้บรรษัทข้ามชาติหรือบริษัทเอกชนรายเดียวผูกขาดตลาดเมล็ดพันธุ์ข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักสำคัญของเราจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร และการเข้าถึงอาหารในที่สุด

4.9 การใช้พันธุ์ข้าวลูกผสมหมายถึงการเพิ่มต้นทุนในการทำนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ปัจจัยการผลิตทั้งที่เป็นน้ำมันโดยตรง หรือเป็นผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับน้ำมันฟอสซิล ไม่ใช่ทางเลือกที่ฉลาดในสถานการณ์วิกฤติการณ์น้ำมัน เพราะผลผลิตที่อาจจะเพิ่มขึ้นนั้นไม่ได้ทำให้เกษตรกรได้ประโยชน์มากขึ้น ไม่ได้เป็นผลประโยชน์ของประเทศ แต่เป็นผลกำไรของบรรษัท

5. การใช้พันธุ์พืชจีเอ็มโอ ยังไม่ใช่ทางออก

5.1 จากการศึกษาประสบการณ์ในประเทศสหรัฐอเมริกาในช่วง 8 ปีที่ปลูกจีเอ็มโอ ดร.ชาร์ลส์ เบนบรูค (Charles Benbrook) อดีตผู้อำนวยการสภาวิจัยการเกษตรแห่งชาติ ของสหรัฐอเมริกาพบว่า ผลผลิตของพืชจีเอ็มโอไม่ได้สูงไปกว่าพันธุ์พืชโดยทั่วไปและมีการใช้สารเคมีโดยภาพรวมมากกว่าเดิม

5.2 จากการศึกษาของมหาวิทยาลัยเนบราสก้า ในสหรัฐอเมริกาเมื่อปี 2007 พบว่าถั่วเหลืองจีเอ็มโอซึ่งเป็นพืชจีเอ็มโอที่ปลูกมากที่สุดในโลก มีผลผลิตน้อยกว่าถั่วเหลืองทั่วไปถึง 6 เปอร์เซ็นต์

5.3 ในขณะที่พื้นที่ปลูกถั่วเหลืองและฝ้ายจีเอ็มโอในสหรัฐอเมริกาเพิ่มขึ้นจนมีสัดส่วนรวมกันมากกว่า 70 เปอร์เซ็นต์ และการปลูกข้าวโพดจีเอ็มโอมากกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่ปลูกพืชทั่วไป แต่หากพิจารณาดูปริมาณการใช้สารเคมีจะพบว่ามีการใช้สารเคมีเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสารเคมีปราบวัชพืช

5.4 เมื่อเปรียบเทียบกับสถิติการใช้สารปราบศัตรูพืชก่อนการนำพืชจีเอ็มโอเข้ามาปลูกเมื่อปี 1995 เปรียบเทียบกับปี 2006 พบว่ามีการใช้สารเคมีปราบวัชพืชในถั่วเหลืองเพิ่มขึ้น 10.4 เท่า, ฝ้าย 9 เท่า และข้าวโพด 7.9 เท่าตามลำดับ

5.5 สถิติการใช้สารเคมีกำจัดแมลงนับตั้งแต่ปี 1995 ในสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นปีที่เริ่มมีการปลูกพืชจีเอ็มโอพบว่า แนวโน้มการใช้สารเคมีฆ่าแมลงในถั่วเหลืองเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน ส่วนในกรณีฝ้ายนั้นมีการใช้สารเคมีเพิ่มขึ้นอย่างมากระหว่างปี 1995-2001 มีเฉพาะปี 2003 เท่านั้น ที่ปริมาณการใช้สารเคมีฆ่าแมลงลดลงเล็กน้อย อย่างไรก็ตามมีกรณีข้าวโพดเท่านั้นที่มีแนวโน้มการใช้สารเคมีลดลงในบางปี (ยกเว้นปี 1997 และปี 2000)

5.7 การใช้พันธุ์พืชจีเอ็มโอเพื่อแก้วิกฤติการณ์อาหารจึงเป็นไปได้ เพราะไม่ได้ทำให้เกิดผลผลิตอาหารเพิ่มขึ้น มีหน้าซ้ำยังมีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้นหลายเท่า ที่สำคัญที่สุดคือ ตลาดเมล็ดพันธุ์จีเอ็มโอนั้นอยู่ในมือของบริษัทมอนซานโต้บริษัทเดียวมากกว่า 80 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งเป็นอันตรายต่อความมั่นคงทางอาหาร(food security)/อธิปไตยทางอาหาร (food sovereignty)

5. การมีพื้นที่การผลิตอย่างเพียงพอ และการกระจายการผลิตอาหารโดยเกษตรกรรายย่อย คือหัวใจของความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย

5.1 ความมั่นคงทางอาหารเกิดขึ้นได้เพราะมีพื้นที่การผลิตอาหารอย่างเพียงพอ มีการกระจายการผลิตอาหารโดยเกษตรกรรายย่อย มีใช้การพึ่งพาการผลิตอาหารจากต่างประเทศ และการพึ่งพาบรรษัทขนาดใหญ่เป็นผู้ผลิตอาหารแทน

5.2 ประเทศไทยสามารถผลิตข้าวได้อย่างพอเพียงเพราะมีพื้นที่ปลูกข้าวเป็นจำนวนมาก มีพื้นที่ปลูกข้าวครึ่งหนึ่งของพื้นที่การเกษตร และมีเกษตรกรรายย่อยเป็นจำนวนมาก ในขณะที่ต้นทุนการผลิตค่อนข้างต่ำ ชาวนาไทยจึงมีความสามารถในการแข่งขันได้มากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรกรในประเทศอุตสาหกรรม ซึ่งแม้ว่าระดับราคาอาหารจะสูงขึ้น แต่รัฐบาลเขายังคงมีมาตรการสนับสนุนการเกษตรในระดับสูง

5.3 การพัฒนาเทคโนโลยีในการปลูกข้าวเพื่อให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นเป็นเงื่อนไขหนึ่งเท่านั้น แต่ไม่ใช่เงื่อนไขทั้งหมดในการรักษาความมั่นคงทางอาหารและความสามารถในการแข่งขัน ในแง่นี้ การลดพื้นที่ปลูกข้าว และเปลี่ยนไปใช้แบบแผนทางเทคโนโลยีแบบเดียวกับที่ใช้ในสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และไต้หวัน ตามข้อเสนอของบริษัทเจริญโกคัมภันท์จะทำให้ความสามารถในการรักษาความมั่นคงทางอาหารและความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทยลดลง แต่เพิ่มโอกาสการแสวงหากำไรให้บรรษัทเอกชน ที่จริงแล้วบริษัทนี้เคยนำเสนอแนวความคิดนี้โดยการทำโครงการนำข้าวครบวงจรที่พื้นที่ชลประทานแม่กลองเมื่อประมาณปี 2530 แต่กลับล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง เพราะต้นทุนการผลิตสูงเกินกว่าเกษตรกรจะรับได้ ชาวนาเกือบทั้งหมดหันหลังให้กับบริษัทภายในระยะเวลาเพียง 2 ปี

5.4 ความมั่นคงทางอาหารของไทยจึงมีรากฐานอยู่ที่การพึ่งพาตนเองในเรื่องอาหารในระดับครัวเรือน และระดับประเทศ เป็นสำคัญ เช่น จากการสถิติของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรพบว่าครัวเรือนการเกษตรในภาคกลางและภาคอีสานนั้นสามารถพึ่งพาอาหารจากในไร่นาของตนได้ประมาณ 40% ปัจจัยสำคัญเนื่องจากสองภาคนี้ผลิตข้าวเป็นหลักจึงมีข้าวและอาหารอื่นๆที่ได้จากพินนา การพึ่งพาตนเองได้ในระดับครอบครัวยังสามารถเอื้อกูลให้แรงงานชั่วคราว หรือลูกหลานของเกษตรกรที่ไปทำงานในเมืองและโรงงานมีหลักประกันการเข้าถึงอาหารในระดับหนึ่งด้วย

5.5 การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตข้าวโดยเอาแนวความคิด ที่มองมิติเรื่องข้าวในเชิงสินค้าล้วนๆ จะเป็นการบั่นทอนความสามารถในการพึ่งพาตนเองของเกษตรกร และประเทศโดยส่วนรวม การนำเอาโมเดลการเกษตรของเจริญโกคัมภันท์ซึ่งผูกขาดการผลิตไก่ หมู กุ้ง และอาจรวมถึงข้าวโพดมาใช้ในการผลิตข้าว จะทำให้เกษตรกรต้องพึ่งพามาผลิตพันธุ์ ปุ๋ย สารเคมี เครื่องจักรกลการเกษตร และรวมถึงการพึ่งพาลาดจากบริษัท และบริษัทจะเป็นผู้กำหนดราคาข้าวซึ่งเป็นอาหารพื้นฐานของคนในประเทศในที่สุด

บริษัทเหล่านี้ไม่เคยมีมิติเรื่องอริสราภาพของเกษตรกร การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ความมั่นคงทางอาหาร และอธิปไตยทางอาหารของประเทศ แต่พร้อมจะเปลี่ยนการผลิตไปยังที่ใดในโลกก็ได้ ถ้าหาก มีวัตถุดิบราคาถูก แรงงานราคาถูก หรือพร้อมจะเอาวัตถุดิบและแรงงานราคาถูกจากต่างประเทศเข้ามาใช้ประโยชน์เพื่อผลกำไรของบริษัท แต่ไม่เคยมองการพัฒนามนุษย์ การพัฒนาชุมชน และการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนอย่างที่ควรจะเป็น

6. ข้อเสนอ

6.1 ความมั่นคงทางอาหารไม่สามารถเกิดขึ้นได้ภายใต้กรอบความคิดเรื่องอาหารเป็นสินค้า เช่นเดียวกับสินค้าทั่วไปที่มีเป้าหมายการผลิตเพื่อแสวงหากำไร แต่ต้องเห็นว่าอาหารเป็นปัจจัยสำคัญพื้นฐานของการดำรงชีวิตที่มนุษย์ทุกคนพึงมีสิทธิที่จะเข้าถึงอาหารได้ โดยการพึ่งพาตนเองทางอาหารนั้นต้องพยายามให้เกิดขึ้นให้ได้มากที่สุดตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และระดับประเทศก่อนเป็นพื้นฐาน

การที่นายกรัฐมนตรีของไทยแสดงความไม่พอใจต่อองค์การระหว่างประเทศโดยเฉพาะ ธนาคารโลก ที่เรียกร้องให้ประเทศไทยผลิตอาหารให้มากพอเพื่อส่งออกไปยังประเทศที่หิวโหย มีส่วนถูกเพราะธนาคารโลกไม่ได้เห็นความสำคัญของการพึ่งพาตนเองของแต่ละประเทศหรือที่เรียกว่าอธิปไตยทางอาหาร สถาบันการเงินและกลไกทางการค้าของโลกปัจจุบันไม่นำพาที่จะทำให้ประเทศยากจนสามารถผลิตอาหารได้ด้วยตนเองและพึ่งพาอาหารได้ แต่กลับสนับสนุนบทบาทของบริษัทในการผลิตและกระจายอาหาร ซึ่งทำให้เกิดปัญหาการผูกขาดกระบวนการผลิตและกระจายอาหารที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

จะว่าไปแล้วประเทศไทยได้รับเอาแนวความคิดของธนาคารโลก สถาบันทางการเงิน และกลไกทางการค้าที่มีชุดแนวความคิดเดียวกันมาเป็นแนวทางการพัฒนาประเทศมาตลอดหลายปีที่ผ่านมา

มา ดังตัวอย่างที่ได้ส่งเสริมการค้าเสรีที่สร้างผลกระทบอย่างสำคัญต่อการผลิตทางอาหารของประเทศ
ดังในกรณีเกษตรกรที่ปลูกกระเทียม และเลี้ยงโคเนื้อ-โคนม ที่ได้รับผลกระทบจากการเปิดเสรีทางการ
ค้ากับจีนและออสเตรเลีย เป็นต้น

ปรัชญาสำหรับการพัฒนาประเทศเพื่อความมั่นคงทางอาหารและหลุดพ้นวิกฤติการณ์ด้าน
อาหารและพลังงานคือการยึดแนวทางเศรษฐกิจแบบพอเพียงที่ให้ความสำคัญกับสร้างกับการกระจาย
การถือครองทรัพยากร และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนส่วนใหญ่

6.2 วิกฤติการณ์อาหารที่เกิดขึ้นเป็นโอกาสของเกษตรกรและชาวนาที่มีที่ดินเป็นของตนเอง
แต่มีแนวโน้มว่าเป็นวิกฤติการณ์ของเกษตรกรและชาวนาไร้ที่ดินดังที่ได้วิเคราะห์แล้วข้างต้น ดังนั้นจึง
มีความจำเป็นที่จะต้องเร่งรัดให้มีการกระจายการถือครองทรัพยากร และการปฏิรูปที่ดิน โดยเกษตรกร
และผู้ไร้ที่ดินหรือผู้ที่ไม่มีความมั่นคงในที่ดินต้องรวมตัวกันเป็นพื้นฐานโดยไม่ต้องหวังว่ารัฐบาลจะเป็น
ผู้นำที่ทำหน้าที่นี้

ภายใต้วิกฤติการณ์ทางการเมืองที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ภาคประชาชนต้องรวมกันและสนับสนุน
ให้เกิดองค์กรและขบวนการของประชาชนเพื่อการปฏิรูปที่ดิน และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่ง
เป็นรากฐานและเป็นหัวใจสำคัญที่แท้จริงของประชาธิปไตยและการพัฒนาของประเทศในสถานการณ์
ปัจจุบัน

ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกษตรกรและชาวนาถูกขับออกจากที่ดินทำกินที่ตนเองเช่าอยู่ อาจ
ดำเนินการโดยอาศัยกลไกทางกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พ.ร.บ. การเช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ.
2524 ซึ่งมีบทบัญญัติบางประการที่บรรเทาความเดือดร้อนของชาวนาได้บ้าง

6.3 ภายใต้บริบทของการผลิตอาหารปัจจุบันมิได้มีเพียงปัจจัยเรื่องของที่ดินเท่านั้น แต่การ
ควบคุมเทคโนโลยีการผลิต การควบคุมเมล็ดพันธุ์ได้กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตและการพึ่งพา
ตนเองในเรื่องอาหาร

6.3.1 ประเทศไทยต้องใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เป็น
ประโยชน์ต่อการผลิตอาหารให้มากที่สุดโดยใช้ระบบการผลิตแบบผสมผสานที่ไม่เน้นการปลูกพืช
เชิงเดี่ยว ตลอดจนนำเอาพืชพันธุ์พื้นเมืองที่มีคุณค่าทางอาหารมากมายใช้ประโยชน์ เช่น การเลี้ยงปลา
ในนาข้าว และการเกษตรผสมผสานรูปแบบต่างๆ โดยผลิตเพื่อบริโภคในครอบครัวก่อนส่วนที่เหลือจึง
ขาย

การเกษตรแบบผสมผสานจะเกื้อกูลให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูความหลากหลายทางชีวภาพ
การผลิตอาหารที่ปลอดภัยต่อสุขภาพและรักษาสิ่งแวดล้อม ตลอดจนเป็นการลดต้นทุนการผลิตโดยไม่
ต้องพึ่งพาน้ำมันและผลิตภัณฑ์จากฟอสซิล

6.3.2 ควรพัฒนาเทคโนโลยีตามแนวทางแบบไทย ไม่ใช่การเดินตามสถาบันวิจัย
การเกษตรระหว่างประเทศที่ได้รับการสนับสนุนจากธนาคารโลก หรือการใช้เทคโนโลยีของบรรษัทที่
มุ่งหวังผลกำไรของตนเป็นหลัก โดยการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรจากปราชญ์ชาวบ้าน
และการพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพที่เหมาะสมและยั่งยืนบนขาของตนเอง เช่น การพัฒนาจุลินทรีย์ และ
สารชีวภาพเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการเกษตรกรรม โดยไม่ต้องพึ่งพาสารเคมีสังเคราะห์ หรือพืชจีเอ็ม
โอของบรรษัทข้ามชาติ

ตัวอย่างเช่น ขณะนี้ได้เกิดกระบวนการพัฒนาจุลินทรีย์และน้ำหมักชีวภาพเพื่อปรับปรุงดิน
โดยที่เกิขึ้นจากการเรียนรู้และขยายผลโดยเกษตรกร และองค์กรภาคประชาสังคม มีจำนวนเกษตรกร
นับแสนรายที่กำลังดำเนินกิจกรรมนี้ โดยได้รับการสนับสนุนน้อยมากจากรัฐบาล

6.3.3 ส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรปรับปรุงพันธุ์ข้าว และส่งเสริมให้เกิดหน่วย
ผลิตพันธุ์ข้าวและพันธุ์พืชของเกษตรกรขึ้นมาเอง โดยยังคงให้ความสำคัญกับการวิจัยของภาค
สาธารณะ แต่ปรับบทบาทให้มาสนับสนุนเกษตรกร องค์กรเกษตรกร และองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อ
การพึ่งพาตนเองในเรื่องพันธุกรรม

ตัวอย่างเช่น ขณะนี้มีมูลนิธิข้าวขวัญ และเกษตรกรในเครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือกซึ่งมี
สมาชิกในเครือข่ายหลายหมื่นคน กำลังดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์และพัฒนาพันธุ์ข้าวโดยมี
วัตถุประสงค์ที่จะพัฒนาพันธุ์ที่ไม่ต้องการปุ๋ยเคมีและสารเคมีการเกษตร จนได้สายพันธุ์ข้าวหลายสาย

พันธุ์ บางสายพันธุ์นั้นได้ผลผลิตถึง 1,500-1,600 กิโลกรัม/ไร่ โดยไม่ต้องใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเลย เป็นต้น

6.4 รักษาสัดส่วนการผลิตพืชอาหารให้ได้ในระดับที่มากกว่าพืชพลังงาน รวมถึงการออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองพื้นที่เกษตรกรรม

ต้องรักษาพืชอาหารให้ได้ในระดับที่มากกว่าพืชพลังงานเนื่องจากอาหารเป็นปัจจัยพื้นฐานของการดำรงชีวิต รวมทั้งต้องรักษาพื้นที่การผลิตอาหารให้ได้ในระดับที่เพียงพอ โดยประกาศเขตพื้นที่ตามข้อเสนอของชุมชนท้องถิ่น และชุมชนเกษตรกรรม เป็นเขตสำหรับการผลิตอาหาร โดยไม่จำกัดเฉพาะข้าวเท่านั้น แต่ให้ครอบคลุมการผลิตอาหารในระบบต่างๆ เช่น เขตไร่หมุนเวียน ชาวประมงขนาดเล็ก เป็นต้น

6.5 ปัญหาของประเทศไทยมิได้อยู่ที่การผลิตอาหารไม่เพียงพอ แต่ปัญหาอยู่ที่มีประชาชนในประเทศจำนวนหนึ่งไม่สามารถเข้าถึงอาหารได้ หรือได้รับอาหารที่ไม่มีคุณภาพ เป็นความรับผิดชอบทางจริยธรรมของรัฐบาลและสังคมไทยที่จะต้องจัดการไม่ให้มีผู้อดอยากหิวโหยในประเทศ โดยสิทธิในการเข้าถึงอาหารและการได้รับอาหารที่มีคุณภาพควรจะเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน เช่นเดียวกับที่เกษตรกรควรจะมีสิทธิในที่ดิน และได้รับการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม

6.6 จัดสรรงบประมาณของรัฐบาลจํานวนอย่างน้อย 50% ที่ใช้สำหรับการจัดซื้อปุ๋ยเคมี และสารเคมีการเกษตร หรือบางส่วนจากกองทุนน้ำมัน เพื่อจัดตั้งกองทุนเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อสนับสนุนองค์กรอิสระ ประชาชนชาวบ้าน ในการพัฒนาเกษตรกรรมแบบยั่งยืนที่ไม่ต้องพึ่งพาปุ๋ยเคมี และสารเคมีการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์จากน้ำมัน รวมทั้งการวิจัยและพัฒนาที่เกี่ยวกับการผลิต การกระจายอาหาร การรณรงค์การบริโภคอาหารท้องถิ่น ที่ลดการใช้พลังงาน เป็นต้น

6.7 เกษตรกร องค์กรภาคประชาชน เครือข่ายของผู้บริโภค ต้องเข้าไปมีบทบาทสำคัญในการผลักดันนโยบายสาธารณะเกี่ยวกับความมั่นคงทางอาหาร มีฉะนั้นบรรษัทขนาดใหญ่ทั้งที่เป็นบรรษัทข้ามชาติและกลุ่มทุนขนาดใหญ่ในประเทศจะผลักดันทิศทางการเกษตรและพลังงานไปในทิศทางที่พวกเขาเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ แต่เกษตรกร ผู้บริโภค และประชาชนทั่วไปจะเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

6.7 สร้างความร่วมมือและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยการบริจาคอาหาร หรือแลกเปลี่ยนอาหารกับประเทศต่างๆ โดยไม่พึ่งพากลไกการตลาดและการค้าแต่เพียงอย่างเดียว

มีคำกล่าวที่มักถูกอ้างอิงบ่อยๆว่า ทุกวิกฤติล้วนแล้วแต่มีโอกาสซ่อนอยู่ แต่ประเด็นสำคัญก็คือเราไม่เพียงแต่ต้องแปรวิกฤติให้เป็นโอกาสเท่านั้น แต่ต้องแปรวิกฤตินี้ให้เป็นโอกาสสำหรับประชาชนส่วนใหญ่ และใช้สถานการณ์เหล่านี้เพื่อเป้าหมายในการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาวด้วย